

MIC. # 10036 (RAB. 2159)

GURANOVISKI, AVRAHAM
AVUSH.

גוראנובסקי, אברהם אבוש.

EVEN YISRA'EL.

אבן ישראל.

[1912]

ASHKENAZIC SCRIPT

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

אוצר השמות

אשר בכתבי הקודש

בספר הזה

יבואו מצוארים ומבדרים כל השמות אשר נמצא זכרם בספרי התורה, הנביאים והכתובים :
שמות אנשים ונשים עם קורות ימי חייהם כפי המסופר אדותם בתנ"ך, בתלמודים
ובמדרשים, שמות העמים והארצות עם הקורות שעברו עליהם, שמות הערים,
הימים והנהרות וכו' חיות הארץ, צמחים ופירות וכו' שמות עצמים כללים
עם כל הנהיג לרעת אדותם, ובסופו מפת ארץ ישראל עם המדינות
הסמוכות לה מסביב כמו : בבל, אשור מצרים וכו'. ולבד זאת
יבואו בספר הזה תמונות שונות פתוחי עין מהארות - חיי
העמים הנזכרים בכה"ק, מנהגיהם בבית ובשדה,
אשר מזה ישיג הקורא השגה יותר
ברורה ע"ד המסופר
אדותם בתנ"ך.

מאת

א. ה. ראזענבערג.

חלק המשי

כ- לתך

תרע"ב

נויארס.

דפוס א. ה. ראזענבערג, 181 הענרי סמריס, נויארק.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

כבוד עיין ערך משא.
כבוד, לפי כונת התורה מחוייבים אנו לכבד את כל אדם מפני שנברא בצלם אלהים, ולא אך את אבותינו ואמותינו, את השופטים והזקנים אנו מחוייבים לכבד, כי אם גם את החוטאים והפושעים אחרי שקבלו את עונשם. כמו שאמרו תז"ל, ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא כאחיק, וגם החומא שנידון למיתה מחוייבים אנחנו לכבדו אחר מיתתו לכלי השאיר את גופו על העץ שנתלה עליו עד למחר כי אם עלינו לקברו ביום ההוא, כי קללת אלהים תלוי (דברים כ"א, 22). ובאמת לפי דעת כה"ק מעלת האדם גבוהה מאד, המשורר אומר: ותחטרו מעט מאלהים וכבוד והדר העמרתו (תהלים ת, ט). ולזאת גדולי עמנו היו מקפידים מאד על כבודם. כאשר שמע שאול את גור דינו מפי שמואל כי קרע ה' את הממלכה. מידו בקש ממנו שיכבדו לכל הפחות נגד זקני עמו לשוב לשוב ~~למחנות לה'~~ (ש"א מ"ז, 80). דוד לא יכול למחול על כבודו לשמעני בן גרא שקללו קללה גמרצת ביום לכתו מחנים, וצנה את שלמה בנו להוריד את שיבתו בדם שאול (מ"א ב' 8. כ). אבל עיקר הכבוד הראוי להאדם הוא לא מפני תוארו החצוני כי אם לפי מדותיו ותכונות נפשו, ולזאת אמרו חז"ל ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ (הוריות יג). וגם גוי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול (ב"ק לח). וכל כך היה גדול כבוד הבריות בעיני חכמינו עד שאמרו "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" (ברכות יט). והאיש הנותן כבוד לאחרים ראוי לכבוד גם הוא, כמו שאמרו "איזהו מכובד כל שהוא מכבד את הבריות" (אבות פ"ד, מ"א). ולזאת היו חכמינו מזהירים מאד על הכבוד, וכשהלה ר' אליעזר בן עזריה נכנסו תלמידו לבקרו ובקשו ממנו כי ילמדם דבר אחד בלבד לפני מיתתו, ואמר להם. הזהרו בכבוד חבריכם (דרך ארץ פ"ג).

ואף שחכמינו היו מזהירים ומקפידים על הכבוד היו מגנים מאד את הרודף אחר

פ"ה כהן ממרים הש"ן). הנה כי כן כבוד אב ואם הוא לפי התורה חוב מוסרי, אחד מן הדרכים המוציאים את האדם לחיים מאושרים. ויסוד גדול לחזק הלאום והצלחת הצבור. הן ההולך בדרך התורה הוא למשיב נפש הוריו ומכלכל את שיבתם (רות ד. 15). יחזקאל במנותו לעם את העונות שבגללם כאה הריסות הממשלה מנה גם את השאם נגד הוריהם: "אב ואם הקלו בך" (יחזקאל כ"ב, 7), ולכל המקלל אביו ואמו ידעך נרו באישון השך" (משלי כ. 20), עין תלעג לאב ותבוז ליקחה (קבוץ הקמטים בפנים) אם יקרה עורכי נחל ויאכלו בני נשר (שם ל. 17), והמלך החכם יעץ בכמה מקומות: "שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת אמך" (משלי). חז"ל הפליגו עוד יותר בכבוד הורים ואמרו גדול כבוד אב ואם שהעדיפו חקב"ה יותר מכבודו (ירושלמי פאה פ"א). כאשר שאלו את ריא עד היכן כבוד אב ואם הראה להם על גוי אשקלונאי אחד דמה בן נתינה שהיה ראש פטרכולי (שר צבא). פעם אחת היתה אמו מסמרתו בפני בולו (היל) שלו ונפל קירדקון (מנעלה שהיתה מסמרתו בן) מידה והושיט לה שלא הצטער (שם) ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו וכיון שמת אביו עשה אותה ראה שלו (שם). בכלל החמירו חז"ל מאד בכבוד אב ואם ואמרו: אם יש לו לאדם אינו זן ומפרנס אביו ואמו כאלו הוא רוצה לפני המקום, ואם אינו עושה רצון אביו ואמו כאלו הוא גונב נפשות לפני המקום, וכל מי שאינו מפרנס אביו ואמו כאלו הוא מעיד עדות שקר לפני המקום (ילקוט ואתחנן רמז 880) ממאורעות אחרים בבה"ק יש לנו ללמוד אופן כבוד הורים בין קדמוני אומחנו. אלישע הנביא הלך לנשק לאביו ולאמו ולקחת מהם רשות ללכת אהרי אליו (מ"א כ. 20). יוסף כלכל את אביו ואת ביתו לעת זקנתו (בראשית מ"ה, 24). ומלא משאלתו גם אחרי מותו (שם נ. 3). שם ויפת כבוד את אביהם נח גם בהיותו שכור (שם 2-20). יצחק לא התנגד לאביו גם בחפצו להקריבהו על המזבח לעולה לה'.

יהודה היה ירא לחמוא נגד אביו יעקב (שם מ"ד, 80) לדעת חז"ל מהוויב האדם לכבד גם את בעל אמו שאינו אביו, ואת אשת אביו את שאיננה אמו. וגם אחיו הגדול, כי בזה יגדל שלום הבית והמשפחה ואושר העם כלו. **כבוד ה'**. הרמב"ם (מו"נ היא פ"ג) מכבד ענין כבוד ה' - עצם הבורא, כמו: "הראני נא את כבודך" (שמות לג. 18), ולזאת היתה התשובה; "כי לא יראני האדם וחי" (שם. 20). ומזה הענין הוא "מלאו כל הארץ כבודי" (ישעיה ג. 2), או: "ותהלתו מלאה הארץ" (חבקוק ג. 2), כי כל הנמצאים, גם אלה שאין בהם רוח חיים, מראים על יכולת הכסותו ומציאותו. אבל מביא הוא שם גם דעה אחרת בביאור המושג: "כבוד ה'" שהוא כבוד נברא שיורידהו הבורא במקום בדרך נס להודיע לבני אדם מציאותו וממשלתו על חוקי הטבע (והוא דעת רבנו סעדיה גאון בספרו: האמונות והדעות). מקומות רבים בכה"ק מורים כי המה הבינו את הענין: כבוד ה', כמושג זה האחרון, כמו: "הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואת קולו שמענו מתוך האש" (דברים ה' 21). הנה כי כן, כבוד ה' היה מזה מוחשי מקושר עם קולות וברקים, אבל לפעמים גם בלא זה, ורק בענן לבדו, כמו "שהי בצאת הכהנים מן הקודש ו הענן כלא את בית ה', ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן, כי מלא כבוד ה' את בית ה' (מ"א ח. 10. 11). אבל נמצאים גם כן פסוקים המורים על המושג הראשון שכבוד ה' הוא עצמות הבורא, כמו: "ואולם ה' אני ויסלא כבוד ה' את כל הארץ (במדבר י"ד. 21), והפסוקים שהבאנו למעלה מישעיה וחבקוק. בנבואת יחזקאל יבוא מושג כבוד ה' על עצם נברא כדעת רס"ג שהבאנו למעלה, אבל הוא בא בתמונת אדם ונוגה לו סביב כעין החשמל, שהוא לדעת השבעים והוואולגאטא מין מתכת בהיר מעורב מססף וזהב: "כמראה הקשת אשר יהיה כענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב, הוא מראה דמות כבוד ה'.

לפי דעת חז"ל מהוויב האדם לכבד גם את בעל אמו שאינו אביו, ואת אשת אביו את שאיננה אמו. וגם אחיו הגדול, כי בזה יגדל שלום הבית והמשפחה ואושר העם כלו. **כבוד ה'**. הרמב"ם (מו"נ היא פ"ג) מכבד ענין כבוד ה' - עצם הבורא, כמו: "הראני נא את כבודך" (שמות לג. 18), ולזאת היתה התשובה; "כי לא יראני האדם וחי" (שם. 20). ומזה הענין הוא "מלאו כל הארץ כבודי" (ישעיה ג. 2), או: "ותהלתו מלאה הארץ" (חבקוק ג. 2), כי כל הנמצאים, גם אלה שאין בהם רוח חיים, מראים על יכולת הכסותו ומציאותו. אבל מביא הוא שם גם דעה אחרת בביאור המושג: "כבוד ה'" שהוא כבוד נברא שיורידהו הבורא במקום בדרך נס להודיע לבני אדם מציאותו וממשלתו על חוקי הטבע (והוא דעת רבנו סעדיה גאון בספרו: האמונות והדעות). מקומות רבים בכה"ק מורים כי המה הבינו את הענין: כבוד ה', כמושג זה האחרון, כמו: "הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואת קולו שמענו מתוך האש" (דברים ה' 21). הנה כי כן, כבוד ה' היה מזה מוחשי מקושר עם קולות וברקים, אבל לפעמים גם בלא זה, ורק בענן לבדו, כמו "שהי בצאת הכהנים מן הקודש ו הענן כלא את בית ה', ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן, כי מלא כבוד ה' את בית ה' (מ"א ח. 10. 11). אבל נמצאים גם כן פסוקים המורים על המושג הראשון שכבוד ה' הוא עצמות הבורא, כמו: "ואולם ה' אני ויסלא כבוד ה' את כל הארץ (במדבר י"ד. 21), והפסוקים שהבאנו למעלה מישעיה וחבקוק. בנבואת יחזקאל יבוא מושג כבוד ה' על עצם נברא כדעת רס"ג שהבאנו למעלה, אבל הוא בא בתמונת אדם ונוגה לו סביב כעין החשמל, שהוא לדעת השבעים והוואולגאטא מין מתכת בהיר מעורב מססף וזהב: "כמראה הקשת אשר יהיה כענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב, הוא מראה דמות כבוד ה'.

(יחזקאל א. 28), והדמות הזאת תשנה לפעמים מקומה לפי דרישת המצב: "ו כבוד אלהי ישראל יעלה מעל הכרוב, אשר היה עליו אל מסתן הבית" (שם 6. 8) וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד ה' (שם י. 4), ואחר כן שב כבוד ה' מעל מסתן הבית ויעמוד (עוד הפעם) על הכרובים (שם 18), וביחד עם הכרובים עלה כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר אשר מקדם לעיר, הוא הר הזיתים (שם י"א. 28). ועיין דברים נכבדים בענין הזה בספרו של פאן גאלל: "דיא הערליכקייט גאטעס וכו'" געטען 1900.

1) **כָּבוֹד** שם עיר הגבול של נחלת מטה אשר ברחוק שתי שעות מהלך צפונה לעכו. (יאזעפוס מלחמות ג. 31). היום עומד על תלה הכפר כבול, אל הכפר הזה יבואו לפעמים יהודים רבים להשתטח על קברו שני גדולי ישראל: אבן עזרא, ור"ש אבן גבירול. בספר יהושע (י"ט. 27) נזכרת העיר הזאת ביחד עם בית העמק. במדרש (ויק"ר פ' כ"ג) מובאת העיר הזאת משום מקרה שאירע לאחד מגדולי ישראל שגרו בה, ונראה כי היתה בימי חז"ל מקום תורה ואספת חכמים הידועים בשם גדולי כבול. אנשי העיר כבול בימי התנאים היו מקפידים שלא ירחצו שני אחים במרחץ אחד וכאשר אירע ששני בני רבן גמליאל יהודה והלל רחצו שניהם כאחד בכבול, לעזה עליהם כל המדינה, ונשפט הלל ויצא לבית החיצון (פסחים נא.). בימי מרידת בר כוכבא היתה העיר כבול בצורה מאד והרומים לא יכלו לכבשה, ונפלה בידיהם אך בגלל הקטנות והמרוכות ושנאת אחים פנימה (איכה רבתו).

2) **כבול**, ארץ בשם הזה קרא הירם מלך צור להבל ידוע בארץ הגליל, אשר נתן לו שלמה מלך ישראל מחיר הזהב ועצי הארזים והברזשים שקבל ממנו לבנין בית האלהים ובתי תפארתו (מ"א ט. 18). השם כבול הוא לדעת חכמי ישראל: ארץ מלחה ומלאה חול, וכן תרגם רב נחמן בר יצחק:

(שבת נד.). ארץ כבול - ארץ חומטה שהוראתה חול בלשון יון, ולזאת לא ישר החבל הזה בעיני חירם, שהורגל לראות בארצו אך ערים עליוזות והומיות מתשואות סוחרים רבים ורוכלי ארצות. בחבל ארץ הזה היו עשרים ערים ואולי גם העיר כבול הנזכרת למעלה (כבול. 1) היתה בתוכם, וחירם קרא בשם העיר הזאת לכל החבל שנתן לו שלמה. מלשון בעל ספר דבה"ב יש להוכיח כי חירם לא קבל את המתנה הזאת שנתן לו שלמה והשיבה אותה אליו. כי כן נאמר שם: "והערים אשר נתן חורם לשלמה (כלומר אשר השיב לשלמה) בנה שלמה אותם ויושב שם את בני ישראל" (דה"ב ה. 2), כאלו הפך בזה שלמה להראות לחירם כי לחנם בחלה נפשו בהמתנה, כי ראויה היא להעשות ארץ נושבת.

כְּבוֹן שם עיר בנחלת מטה יהודה קרובה להעיר עגלון (יהושע ט"ו. 40), משערים, כי היא העיר הנזכרת בדה"א (ב. 49) בשם "מכבנא". מקומה כעת לא נודע לחוקרי הארץ.

כְּבוֹר, בעלי השרשים בארו המלה הזאת - כר או כסת משער עזים. השם הזה נזכר אך שתי פעמים בכה"ק (ש"א י"ט. 15. 16), כאשר מיכל בת שאול אשת דוד רימתה את שלוחי שאול אביה (ששלח להביא את דוד אליו להרגו) על ידי שהורידה אותו בעד החלון למען ימלט על נפשו, לקחה את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשותיו ותכס בבגד. אולם השבעים גורסים שם כבד העזים בקמץ תחת הכ' ובצירי תחת הב'. וגם לפני יאזעפוס היתה הגירסא הזאת, כי הוא יספר כי מיכל שמה בבד של עז תחת השטיכה ובתחבולות שוות הסכה כי הכבד התנועע מעלה ומטה ועל ידי זה היתה השטיכה גם כן מתנועעת למעלה ולמטה כאלו שכב מתחתיה איש הסובל מחולי האמתומכא (קוצר הנשימה, אסטמאה) סעכאסטיאן שמידם, עוזאלד. קייל מכארים המלה הזאת שהיה כמון כברה מעשה רשת שהיו משימים על פני האדם הישן וביחוד

כָּף היא האות העשתי עשרה באלף בית, ונקראת כף מפני שבכתב כנען הקדמון היתה עשויה בדמות כף יד. (עיין תבניתה בערך א"ב כתב פיניקי). האות הזאת שתי תמונות לה באמצע ובתחלת המלה תבוא בתמונה הזאת כ, ובסוף המלה היא באה בתמונה כזו: ק. באות כ ישתמשו למספר 20, ובתמונה ד תשמש למספר 500. בלשון תתחלק לפעמים האות כ באותיות ג, י, ק. מפני שהן ממוצא אחד (מהחיד) וגם באות ח כמו כשלהשל.

האות כ תבוא לפעמים בראש השמות, הפעלים והמלות להוראת דמיון לדבר או לענין: כמלונה במקשה, ולענין שעור קרוב במדה או בזמן: כאיפה שעורים, כעשר שנים. בקשור עם שם פועל תורה על פעולה קדומה ותכופה לפני הענין שאחריו; כשמוע עשו... ויצעק, לשויון גמור בלי הבדלתבוא גם לדמות גם לדמה; והיה כצדיק כרשע. ואולם המופלג בדמיון יבוא בלי כ כלל ולפי זה: עיניו כיונים הוא דמיון קרוב, עיניך יונים הוא דמיון מופלג.

כָּאֵב הוא הרגש צער ויסורים מחולי הגוף או מחולי הנפש. לא יחשך כאבי (איוב מז. 6) צער וחולי הנפש. המלה "כאב" שבאה בקמץ תחת האלף בפסוק: סנעורי גדלני כאב (שם ל"א. 18) כפי הנראה היתה לפני התרגום בנוסחא ישנה בצרי, וביאורו חכאב (הצער והיסורי) גדל אותי, והוא מליצה נפלאה מאד, והנוסחא שלפנינו קשה להולמה.

כְּבֹד, הכבד ביחד עם הכליות היה נחשב למקום משכן ההתפעלות וההרגש ונקרא כ כ ב ד מפני כי משקלו הוא גדול מכל אברו הכזי מעים, כמו שבאנגלית נקראת הריאה The light שפתרונו הקלים מפני קלות משקלם לעומת יתר הבני תעיה, וכן גם

ברומית נקראת הריאה בשם "ליאחקה" כלומר הקלים. געועניוס מכאר הוראת השם הזה מלשון כבוד. מפני כי עמי הקדם נתנו כבוד ויקר להכבד בחשבם אותו למקור הדם והדם הוא הנפש. ולזאת היה מנהג עמי הקדם לבדוק את הכבד בזבח קרבנם אם היה בריא וכנפיו פרושות היה להם לאות ברכה ושלום. וזוהי הכונה ביחזקאל (כא. 26) ראה בכבד. ומטעם הזה היה חכבד עולה כליל לגבוה ולא היה נאכל על ידי זובחי הזבח או הכהנים כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הכשר. הקדמונים, כאשר באו להתישב במקום חדש, היו בוחנים ובודקים בכבד של בעלי החיים במקום ההוא, ואם מצאו כי איננו בריא זחוק כראוי הוציאו מזה משפמם כי מימי ומוזון המקום ההוא אינם מסוגלים לגדל בעלי חיים בריאים והיו עוזבים את המקום ההוא לחור לחם מקום מנוחה אחר. חז"ל חשבו את הכבד לאבר שהנשמה תלויה בו, כלומר לאבר שבלתו לא יוכל החי לחיות, ולכן אם אמר ערך ראשי או אמר ערך כבדי עלי הוא נותן דמי כל גופו (עירכין כ.). אבל אם נשתתיר מן הכבד כשני זיתים, אחד במקום מרה ואחד במקום חיה יוכל החי להשאר בחיים (חולין מו.), ומותר לאכילה לישראל. בכלל היו חושבים את הכבד למקום מושב התאות, הבינה והעצה, והמדות המוסריות כגאווה, כעס, כן אמרו: כבד כועס, מרה זורקת בו מפה ומניחתו (ברכות סא.). מן מחלות הכבד נזכרת בתלמוד מחלת התולעים אבל לא חשב, אותה למחלה מסוכנת ולא הטרפו את החי שנמצאו תולעים בכבד שלו. (חולין מח.) הקדמונים היו משתמשים לפעמים בכבד לרפואה (עיין טוביה ו. ח. 2). ועיין ערך בלב.

החולים לשמרם מעקיצת זבובים וכדומה. ומה הענין הוא גם כן ה ס כ ב ר אשר פרש הואל על פני בן הדר אחר שטבל אותו במים לקרב את מיתתו (פ"ב ה, 15). אבל סגנון הלשון בספור המאורע, ואת כבוד העוים שמה מראשותיו איננו עולה יפה עם הביאור הזה (וע"ע מראשות).

כָּבֵל, ענינו חבל והתבדל ביניהם הוא — חבל עשוי מפשתן וכבל הוא שלשלת של ברזל ככתוב: ענו ככבל רגלו, ברזל באה נפשו (תהלים ק"ה, 18), לאסור מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל (שם קס"ט-18). ואולי מזה הוא ארץ כבול, היא ארץ טים שהרגל משתקעת ונכבלת בה. והיו להם להקדמונים גם כן שלשלאות של נחשת, ואז היו נקראים נחושתים, כמו וילכדו את מנשה בחוהים ויאסרוהו בנחושתים (דחיי"ב ל"ג, 11). מנהג בני ארצות הקדם בימים הקדמונים היה לשום חוהים (טבעות) על שתי ארכובות הנאסר ולהכרן בשלשלת של נחושת ואמצעית השלשלת היו מהדקים באזור של הנאסר, ובאופן הזה היתה השלשלת האחת נראית כשתים, ולזאת באה המלה הזאת בתמונת מספר זגוי, "נחושתים". המלה כבל מקורה בארמית ומחלשון הזאת היא שאולה לעברית, סורית וערבית וגם ללשונות האירופיות.

כָּבֵר שם נהר בארם נהרים, הנופל אצל כרכמיש אל נהר פרת (יחזקאל א. 1). על שפת הנהר הזה ראה יחזקאל את המהוה הנפלא הראשון הידוע בשם מעשה מרכבה. על גדות הנהר הזה יסד נבוכדנצר מושבה מגולי יהודה וביניהם ישב יחזקאל ונבא להם את נבואותיו. המושבה הזאת נודעת בשם "תל אביב" (ע"ע). (יחזקאל. ג. 1.5). דעת רבים מחוקרי הארץ היא כי הנהר כבר הוא אחד עם הנהר הידוע בשם "חבור" הוא ההולך בחלק הצפוני של ארם נהרים והשוף מימיו אל הנהר פרת אצל כרכמיש (עין למעלה). אבל חוקרי זמננו אינם מסכימים לדעה הזאת, כי חלק הצפוני של ארם נהרים לא היה נחשב מעולם לכבל, מקום מושב גולי יהודה, ולזאת המה משערים כי בשם

"כבר" נקראת אחת התעלות שחפרו הבבלים במדינתם, היא התעלה הגדולה הידועה בשם "נהר מלכא" היא התעלה הגדולה שחפר נבוכדנצר, והיהודים קראו אותה בשם "נהר כבר", כי מלת כבר בעברית הוא משורש כביר שענינו גדול וחזק. ובאמת לפי עדות חוקרי זמננו לא נמצא השם "כבר" ברשימות הנהרות של ספרות האשורים והבבלים הידועה כעת לחכמי זמננו וכפי הנראה גם חזל נפלגו בדעותיהם אדות הנהר כבר. הדעה האחת מחלטה פי "כבר" ופרת אחד הם, ורב הונא אמר פרת בפני עצמו, כבר בפני עצמו. (עין ילקוט שמעוני רמז כ"ב) וחוקרי זמננו נוטים יותר לדעת רב הונא.

כְּבִירָה, מדת מהלך עובר אורח. היהודים הקדמונים לא היו מודדים את מרחק המקומות זה מזה במדת האורך, כי אם במדת הזמן: מהלך יום, או מהלך שעה ועוד. ולזאת הבמיו "מהלך כבדת ארץ" (בראשית מ"ה, ז) איננו גם כן מורה מדת האורך כי אם מדת הזמן, ולכן השכל הישר נוטה לדעת הדר"ק בשרשיו, כי שורש המלה הזאת היא "ברה" שפתרונו חצה, כלומר מהלך חצי יום. והכיף היא שמושית, וכן היא דעת רבנו מעריה גאון, המשער שדחה פרסה רומית, ולדעת הירונימוס שדחה היא חמשת אלפים צעדים. גם כלי מעשה רשת ידועה בשם כברה, מפני שמחלקת ומבדלת בין הזרעונים והמוץ, בוררת את הזרעונים מן המוץ. כמו, כאשר ינוע בכברה, (עמוס מ. 9).

כְּבִישׁ זכר מן הצאן. והנקבה נקראת כשבה בחיריק תחת הכף ולפעמים בפתח. השם הזה יבוא לפעמים בחלוף סדר האותיות: "כשב". השם כבש הונח על צאן זכר עד שלש שנים ומכאן ואילך נקרא "איל" (ע"ע) ובעודו יונק משדי אמו נקרא "מלה" (ע"ע). המלה הזאת נזכרת שמונים ושבע פעמים בספרים: שמות, ויקרא, וכמדובר, בענין מעשה הקרבנות (וע"ע צאן).

כְּבִישׁ, מדרגה לכסא למדרך כפות רגלי היושב, כמו ובכש בזהב (של זהב)

לכסא (של שלמה) (דהיי"ב 6, 18), והוא אחד עם הדום (ע"ע). אולם קיסמטל גורם בדהיי"ב (שם) כבש בסין שמאל, עיין הערתו בתניך של הויפט.

כְּבִישׁוֹן, תנור עשוי מדרגות למשרפות לבנים וכלי חרס. שתי פתיחות לכבשן, אחת מלמעלה לתוצאות העשן, ואחת מלמטה להביא אל תוכו העצים ולהצית האש. למשרפות הלבנים וכלי חרס היה נחוץ חום גדול מאד, ולזאת היו מסיקים את הכבשן ימים אחדים להרבות חומו. והעשן שעלה מן הארובה היה שחור וגם מאד, ולזאת בספור מהפכת סדום ועמורה מתואר עשן המהפכה הקיסור הכבשן, וגם העשן שעלה מן הר סיני בעת קבלת התורה היה כעשן הכבשן (בראשית י"ט. 28, שמות י"ט. 18).

כֶּדֶר כלי לשאוב מים או לאצור בו קמת. להכר היה בית יד לשום בו חבל והיו נושאים אותו על השפם. כן נמצא בספור אליעזר עבד אברהם ורבקה, כי יצאה לשאוב מים וכדה על שכמה (בראשית כד. 14). הכר הוא ממין כלי חרס, והיה יכול לאסוף אל תוכו לפידי אש שלא יראו החוצה כמסופר במלחמת גדעון עם המדינים (שופטים ז. 19, 20). האשה הצרפתית אצרה את קמחה בכד, שמוזה נראה כי בהכר היו משתמשים לא רק לשאוב מים כי אם גם לאצור קמח (מ"א יז. 12). ויען כי הכר הוא נוח להשבר כי הוא כלי חרס לכן בא בהשאלה על רפיון גז האדם שימות לפעמים מרם בא קצו : ותשבר כד על המבוע (קהלת יב. 6).

כְּהֻנָּה, גל תלול, מעגל, ובפי חכמי ישראל הונה השם כדור לכאריץ כי תמונת כדור לה. ובמושג הזה נמצא השם הזה במשנה (כלים כ"ג. מ"א) הכדור (באלל שמתמטשין בו למשהק)... שנקרעו וכו'. ולפי זה הכ"ף הוא מן אותיות השורש. וכן היא דעת הרד"ק. אולם בכה"ק נמצא השם הזה בהוראת עיגול : והנתי כדור עליך (ישעיה כ"ט. 8), כלומר סביב, צנפה כדור" (שם כב"י. 18), ולפי זה שרשו דור, והכ"ף היא אות השמוש להוראת השנוי והדמיון. ולדעת

הרד"ק חסר בשני הפסוקים שבישעיה הכיף השמושית כי צריך להיות שם ככדור.

כְּדָרְכָד, מין אבן יקרה. המעתיקים והמבארים חלוקים בדעותיהם על אדות מיב

האבן ההיא. הוואלגאטע יתרגם פעם יאספס, ופעם לא יתרגמו כלל, ויקראהו גם בשפת לאטיין כדכר. התרגום בישעיה (נ"ד. 12) מעתיקו "מרגליו", אבל לפי משמעות הכתוב "ושמתי כדכר שמשותיך", נראה כי האבן ההיא היא שקופה כי הנביא ינבא כי לעתיד תהיינה זכויות של החלונות עשויות מכדכר, והמרגליות איננה שקופה ואיננה מאירה.

ולדעת ר' יהודה אבן קריש היא האבן היקרה הידועה בשם קארבונקל, אבל גם זה אינו מתוור, כי הקארבונקל הוא ממראה אדום ואיננו מסוגל להאיר (וע"ע אבני מלואים).

כְּדָרְלַעְוֹמֵר מלך עילם (היא פרס), אחד מארבעה המלכים שנלחם עמם

אברהם מפני ששבו את לוט בן אחיו, ונצחם. מן המסופר בתורה (בראשית י"ד) אדות המלחמה הזאת נראה ברור כי כדרלעומר היה ראש מלכי הברית : אמרפל, אריוך, כדרלעומר וחדעל, הארבעה מלכים האלה נלחמו עם מלכי הנגב ברע, ברשע, שנאב, שמאבר ומלך בלע היא צער, מפני כי מרדו בכדרלעומר אחרי שלש עשרה שנות הכנעה ועבדות. וי"ף כי כל המלחמה הזאת היתה בגלל המרידה בכדרלעומר, בכל זאת בספור הדברים נזכר אמרפל בראש. ויכול היות מפני כי הוא היה מלך שנער, והארץ הזאת היתה הממלכה הראשונה אחרי המבול ונמרוד מלכה היה חמלך הראשון בעולם החדש וגם היה מן המצווינים, לכן הציגו את שמו בראש מלכי הברית של ארצות הצפון : שנער, אלטר, עילם, גוים.

כְּהֵן, הוא האיש מזרע אהרן העורך ומסדר עבודה הקודש לאלהים. בספר דברים

(מז. 9) נמצא הבטוי "הכהנים הלויים" מפני כי היו משבט לוי. ספור ישן בכה"ק מורה כי בימים הקדמונים לא היו מקפידים כי בההן יהיה דוקא מזרעו של אהרן, ובלבד שיהיה משבט לוי, ולזאת מלא מיכיהו מהר

אם מלת "הלוי" תורה על משרת כהונה מצא ה' לנחונן להוסיף הטלה הזאת מפני כי משה היה אז במדבר ולא ראה את אהרן אחיו שנים רבות ולא ידע את מעמדו ומצבו בעת ההיא והיה מהצורך להודיעו כי הוא ידוע בעת בשם "הלוי" כלומר כהן. חז"ל גם כן הרגישו זרות במלת "הלוי" במקום הזה וביארו אותה על דרך הדרש כדרכם (עיין זבחים קב:). גם הראב"ע מטעים הענין באופן כזה באסרו: "ומעם הלוי, שכן היה נודע בישראל "הנביא הלוי".

הכהונה בימים הקדמונים בעמנו. מכה"ק נראה ברור כי משה סדר על פי ה' את עבודת הקדש בעמנו, הקים אהל מועד, שהיה המרכז לכל דבר שנקדושה לכל העם, וגם הכדיל מפלגה מיוחדת, מפלגת כהנים, למטרה זו. אולם לפני זמנו של משה היה הדבר הזה מסור לבכורים. זקן המשפחה היה מסדר עניני העבודה בעד כל בני המשפחה. איוב, שמתוך הספר הנקרא בשמו נראה, כי המחבר הגביל זמנו כימי האבות (ע"ע איוב), מעלה קרבנות בעצמו לכפר על כל בני ביתו; משה קודם שהקדיש את הכהנים לשרת לפני ה' שלח את נערי בני ישראל להעלות עולות ולהקריב קרבנות, גם הוא בעצמו, שלא היה מן הכהנים, זרק את הדם על המזבח כמשפט הכהנים (שמות כד 6.5). אבל ישנם גם כן רמזים אחדים המורים, כי כבר בימים הקדמונים היה להם לקדמוני עמנו מקום מקדש לקבוצ צבורי ואיש קדוש עמד בראשו, שאליו יבואו לדרוש ממנו דבר ה'. רבקה הלכה לדרוש את פי האיש הקדוש על דבר פרי בטנה שהסב לה צער וכאב (ע"ע יעקב). אברהם נתן מעשר למלכי צדק, יעקב הבטיח לתת למקדש ה' מעשר מכל אשר יתן לו אלהים. אולם מקור אחר יספר לנו כי מפלגת הכהנים כבר בהיותם במצרים היתה נבחרת ונבדלת לעבוד עבודת ה' ולהקטיר פטורת. כן נראה ברור מדברי איש האלהים שנבא רעה לעלוי. הלא כה דבריו: הנגלה נגליתו אל בית. אביך בהיותם במצרים לבית פרעה, ובחור

אפרים את הנער הלוי מבות לחם יהודה להיות לכהן בבית מקדשו שבנה לפסלו (שופטים יז). גם בפי הנביא ירמיהו מכונים הכהנים בשם "הכהנים הלויים", או "הלויים הכהנים" וגם "לויים לבד" (ירמיהו לג. 18, 22, 2) ונקובים שם בשם "משרתי אלהים". נפלא הדבר כי בברכת יעקב לא נזכר מאומה כי משבט לוי יהיו משרתים בבית אלהים ומזה משער רענאן, כי השם "לוי" הנטפל אל מלת "כהנים" איננו מורה כי הכהנים היו משבט לוי, כי אם הוא מלשון: "ובני הנכר הלויים אל ה'". ועל יסוד ההשערה הזאת הוא בונה השערה אחרת יותר רחוקה, כי משה לקח לכהני ה' מהערב רב וביחוד מהמצרים שהיו בקיאים ומומחים בענינים כאלה. מקרים אחרים מביאים סמך להשערתו מנבואת ישעיה, כי גם בעתיד יקח ה' לכהנים ולויים מהעמים שירונו אל ה', כמו שנאמר: וגם מהם (מן הגוים המביאים אותם. רש"י) אקח לכהנים ולויים אמר ה' (ישעיה סו' 21). אבל ההשערה הזאת אין לה כל שחר ובהבל יסודה, כי מקומות רבים בכה"ק באים ומשפחים על פניה. די לנו להזכיר את ברכות משה שברך את שבטי בני ישראל לפני מותו שבהן נמצאת הברכה ללוי, כי בני שבטו יורו משפטי ה' ליעקב ותורתו לישראל, יעלו עולות ויקטירו קטורת על מזבח ה'. והטעם שלא הזכיר יעקב בנבואתו לפני מותו כי מלוי יהיו כהנים משרתי ה', וכל היות כי עוד לא נמחה מזכרונו העגמת נפש והפחד שהסב לו לוי ביחד עם שמעון אחיו במעשה הרגת בני שכם, ולכן נמלטו מפיו אז אך הדברים הקשים: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" ועבר בשתיקה על העתיד המזהיר של לוי. חכמים אחדים משערים כי בשם "לוי" היו מכנים בימים הקדמונים את הכהן העובד עבודת ה' בלי הבט מאיזה שבט היה, וראיתם לזה היא הפסוק: "הלא אהרן אחיך הלוי" (שמות ד) מלת "הלוי" במקום הזה לדעתם בא במושג כהן משרת ה'. כי למותר היה להזכיר כי אהרן היה משבט לוי כי משה ידע זאת בעצמו, אבל

אותו מכל שבמי ישראל לי לכהן לעלות על מובחי להקטיר קטרת לשאת אפור לפני וגו' (ש"א ב. 27). גם הפסוקים בספור מתן תורה; וגם חכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו', והכהנים והעם אל יחרטו וגו' (שמות י"ט 22, 24) מורים כי כבר קודם מתן תורה היתה מפלגת כהנים בעמנו, וגם חז"ל מפרשים הפסוקים האלה על נדב ואביהוא (עיי' זבחים קט"ו), הן אמת כי מפרשי התורה מעמנו מבארים על פי התלמוד (שם) כי בשם "כהנים" בפסוקים הנזכרים מכונים הבכורים, אבל אין לזה ראיה מוכיחה. איך שיהיה אם נבדל שבם הלוי להיות משרת בית ה' כבר בהיותם בכורים או אחר מתן תורה, דבר זה הוא ברור כי בימים הקדמונים לא הקפידו מאד כי רק הכהנים מבני אהרן יקריבו קרבנות. עובדות רבות בכה"ק מוכיחות כי גם אנשים אחרים משבטים אחרים הקריבו קרבנות כמשפט הכהנים. גדיען משבט מנשה, מנוח משבט דן, שמואל שלא היה מבני אהרן, אליהו— כל אלה שמשו בכהונה אף שלא היו כהנים (עיי' שופטים ג. 26; י"ג. 19; מ"א, י"ח. 30). אולם אף שלא אסרו מכל וכל עבודת ה' בזרים, נתנו היתרון בדבר הזה לשבט הלוי, כן יש להוכיח מדברי מיכיהו מהר אפרים, שאמר: "עתה ירעה כי יימיב ה' לי, כי היה לי הלוי לכהן (שופטים י"ז. 18). חכמי העמים (וואסקע, וועללהויען) מבארים הבטוי הנמצא בספור המעשה של פסל מיכה (שופטים י"ז. 18) "ומלא מיכה את יד הלוי ויהי לו הנער לכהן", דברים כמשמעם כי מיכה מלא את יד הלוי בכסף שבר עבודתו בתור כהן. ומה שנאמר באהרן: "ומלא יד אהרן ויד בניו" (שמות כ"ט. 9) הנה מבארים, כי כונת הכתוב בזה על הנתנים מן האיל השני שנתן משה על כפי אהרן ועל כפי בניו להקריב על המזבח בעת קדש אוחם לכהונה, ולזאת נקרא האיל הזה "א"ל מלואים" (שם. 2). אבל מה יעשו החכמים האלה עם הפסוק: "מלאו ידכם היום לה' שנאמר במעשה העגל, במה מלאו או

הלויים את ידם? נפלא הדבר כי נעלם מהחכמים הנזכרים שהוראת הפעל מלא בעברית היא לפעמים הרגל והנוך איש למשמרת עבודה. גם שפות אחרות משתמשות בכסוי דומה לזה לתורת הנוך והקדשה לאיזה משרה וכהונה. הגרמני יאמר: בעפאללמעכטי גען, גם האנגלי והרוסי יאמרו כן. הקדמונים היו מכנים את הכהנים בשם הכבוד "אב", אם גם הכהן היה עוד צעיר לימים. מיכיהו אמר לגער הווי: "שבה עמדי והיה לי לאב ולכתן (שופטים יז. 10)" כדברים האלה אמרו אנשי דן לגער הלוי הוה: לך עמנו והיה לנו לאב ולכהן (שם י"ה. 19). הכהנים או משרתי בית ה' היו מלוכשים אפוד בר להבדילם מיתר העם (ש"א ב. 18) ומעונם היה על פי רוב באחת הלשכות שבמקדש (שם ג. 8) והיה להם נערים עוזרים על ידיהם בהקרבת הקרבן (שם ב. 18. 15) שהיו מקבלים חלק מהקרבן בעד עזרתם (שם 18), אבל מהכתוב אין הכרע אם החלק שהיו מקבלים מהקרבן היה תלוי בדעת וברצון המקריב או היה להם מניית קצובות, כמו שהיה המנהג בין הבבלים והצורים. בעלי בת, מקדש של יחידים היו משלמים לכהניהם משכורת ידועה בעד עבודתם והספיקו להם כל צרכיהם (שופטים י"ז. 10). למעלה נזכרנו לדעת כי הקדמונים לא הקפידו שהקרבת הקרבן תהיה דוקא על ידי כהן מזרע אהרן ומשבט לוי, אבל לא מצאנו כי ישאלו לפעמים באורים ותומים שלא על ידי כהן נושא על שבמו משרת הכהונה. גם מברכת משה לשבט לוי: 'תומיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במטה תריבתו על מי מריבה' (דברים ל"ג. 8) נראה כי השאלה באורים ותומים היתה נעשית אך ורק על ידי כהן גדול מזרע אהרן. האפור שהיה נושא הכהן הגדול היה משונה מאפודי הכהן שארי הכהנים, ובאפוד הזה היו נמצאים האורים ותומים. בספור המעשה מפקידת יונתן ממחנה ישראל כאשר צוה שאול לאהיה הכהן לשאל באורים ותומים גורסים אחרים מחכמי העמים: "הגישה האפור" תחת הכתוב

והזכות והיתרון הזה נתן להם מפני כי המה לבדם שמרו את משמרת מקדש ה' בתעוה בני ישראל מעל ה'. כלומר: הכהנים בני צדוק היו היחידים שדבקו בה' בעת שהעם עזבו את ה' וילכו לעבוד אלהי העמים, אם כי קשה להאמין שהכהנים לא סרו מדרך ה' גם בימי מנשה, שהנהיג עבודות זרות במקדש ה' ואת עבדת ה' הרחיק בתכלית הריחוק. אולם הלויים אשר רחקו מול בתעוה בני ישראל יהיו אך משרתים בבית ה' ולא יגשו לכהן ולגשת אל קדשי הקדשים ונשאו כליתם ותועבותם אשר עשו (שם מד. 14-6). מחוכות הלויים החושאים האלה היה גם כן לבשל את זבח העם בבית המבשלות (שם מו 24). קרוב לודאי כי להלויים החמאים האלה יחשוב יחזקאל את כהני הבמות שהועילו להסיר את לב העם מאחרי ה' ולהוליכם בתהו לא דרך. ובגלל חטאם זה נמלה מהם הכהונה והורדו למדרגה פחותה להיות אך משרתים לכהנים ולא כהנים עובדי עבודת ה' בבית ה'. ומה נזכר לשער כי גם אחר התקונים בדת ובעבודת ה' שנעשו בימי יאשיהו לא עלתה בידי המתקנים להרחיק מכל וכל את כהני הבמות ממשרת ופקידה הכהנים. יוכל היות כי המה, כהני הבמות, נשענו בדרישתם על הדברים הכתובים בספר דברים: וכי יבוא הלוי מאחד שעריך, אשר הוא גר שם... ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הכהנים וגו' כחלק חלק יאכלו" (דברים יח. 7-6). מכאן גדול לא יזכיר יחזקאל מאומה. ובמקום הכהן הגדול יעמוד לפי נבואתו של הנביא הזה נשיא העם זהו יקריב את העולה ביום השבת, ביום השבת, כן יהיה מחובות הנשיא להקריב פר המאת בחג הפסח וגם בחג הסכות אך הנשיא יעבוד עבודת ה' במקדש (יחזקאל מה, מו). בכלל נראה מתכן נבואתו על דבר עתידות ישראל כי מלכות שדי חוסך אז בארץ לעולמי עה ולא יהיה עוד לבני ישראל מלך וכהן גדול, ולמצב הזה מרמזים גם כן הדברים של הנביא: "הרם העמרה (עמרת מלכות) והסר המצנפת (של

הכהן הגדול), (שם כא. 31), ובאמת כי מי יעיו לשים על ראשו עמרת מלכות ומצנפת כהן גדול בעת שמלך מלכי המלכים שוכן בתוכם? כהני העתיד של בני ישראל לפי נבואת יחזקאל לא ילכשו בגדי צמר כי המה מוציאים זעה המנולת את גוף הכהן, כי אם בגדי פשתן ילבשו, והבגדים האלה קדושים המה, וינשאו על גופות הכהנים אך בעבדם עבודת ה' בהיכל, אולם כאשר יצאו מההיכל אל העם ילבשו בגדים אחרים, בגדי חול, למען לא יקדשו בכגדים הקדושים את העם (כבר ביארנו בערך טמאה וטהרה, כי הדברים הקדושים יש בכחם לקדש בניגועה דברים אחרים, כאשר יש בכח הטמאה לטמא דברים אחרים בניגועה), ומטעם הזה הגביל גם כן לשכה מיוחדת בפנים הבית לבשל שמה את האשמות ואת החטאות ולאפות את המנחות לבלתי הוציא אל החצר החיצונה לקדש את העם (שם מד. 17-19; מו. 19). מכהני העתיד ידרוש הנביא כי לא יגלחו את ראשיהם, ולא יגדלו פרע כי אם כסום יכסמו את ראשיהם (כלומר: אך במספרים יקצצו מעט את שערות ראשם); גם אסר להם לשתות יין כבואם אל החצר הפנימית (הדבר הזה כבר נאסר להם בימי משה); ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם אלמנת כהן יוכלו לקחת, החוק הזה איננו בא בהסכם עם חקי התורה בדבר הזה האמורים בפרשה אמור, יוכל היות, כי יען שלפי נבואת יחזקאל לא יהיו לכהני העתיד כהן גדול או כהן ראשי, לזאת הועלו הכהנים בקדושתם למדרגה יותר גבוהה כי כלם קדושים, ולכן אסר להם לקחת אלמנה, כאשר אסר החוק בפרשה אמור לכהן גדול, אבל מצד אחר התיר להם אלמנת כהן, כי סוף כל סוף לא הועלו למדרגת כהן גדול. כמו כן הוזהרו כהני העתיד מלטמא ואך לקרובי משפחה הותר להם להטמא, למת אבל עליהם להסתר מטומאתם טרם יבואו אל מקדש ה' (שם). לבד זאת הוזהרו אותם מלאכול נבלות וטרפות (שם). אף כי האיכור הזה כבר נאמר לכל ישראל (שמות כב. 30).

בספרים שלנו "הגישה הארון" (ש"א יד. 18).
אגב אורחא נעיר כי הוראת המלה "תומים"
שפתרונה בבירור לא נדע (ע"ע אורים
ותומים) מבארים אחדים מחכמי העמים:
"אמת וצדק" ולפיהם היו הכהנים הקדמונים
חותכים משפטם בדברי ריבות שבאו לפניהם
על פי הגורל באמצעות האורים והתמים, והיו
לרעתם כונת הכתוב: וללוי אמר תמיד ואוריד
לאיש חסודך... יורו משפטיך ליעקב...
(רברים ל"ג. 8) ולזה מכוין גם כן הפסוק:
והגישו אדוניו אל האלהים (שמות כ"ב. 8)
כלומר אל בית המקדש ושמה יחתוך הכהן
הגדול את המשפט על ידי האורים והתמים.
ובזה יבאר מדוע נקרא המקום הנודע בשם
"קדש" גם כן בשם "עין משפט", כמו שכתוב
"עין משפט היא קדש" (בראשית י"ד. 7),
כי המשפט היה נחתך על פי רוב במקום
המקדש.

מצב הכהונה בחקופת הימים
מן דוד עד יאשיהו. אחרי אשר
לכר דוד את מצודת היבוס, השתדל לקנות
את גורן ארונה לבנות על מקומו מקדש לה'
ולהעלות שמה את הארון. בקניה הזאת נהיה
המקדש קנין עצמי של המלך, ולפי זה
משערים המבקרים כי דוד עם כל הלכים
שאחריו היו גם הכהנים הראשים במקדש
שבנו והקימו על הוצאותיהם, וחתת פקידתם
היו כל עניני האמונה והדת ועבודת ה'
במקדש, כאשר נמצא הדבר גם במלכי אשור.
ולפי דעת המבקרים מרמז על זה גם כן
הכתוב: "בני דוד כהנים היו", אבל התרגום
מעתיק שם רברבין, ובעל דה"א קורא אותם
"ראשונים ליד המלך" (דה"א י"א. 17).
רמזים אחדים בכתבי הקדש מקימים את
ההשערה הזאת. אדות דוד מסופר כי אחרי
אשר הציב את הארון במקומו באהל אשר
נטה לו העלה עלות ושלמים, והיה חגור אפוד
בד כמנהג הכהנים, אחרי כן ברך את העם
בשם ה' צבאות (ש"ב ו. 17), גם בשלמה
נאמר כי הביא קרבנות רבים לה' בעת חנוכת
בית המקדש שבנה, ולא נזכר מאומה
מעבודת ה' על ידי הכהנים. אם כי אין כל

ספק שהעבודה נעשית אז בעזרת הכהנים, כי
אין בכח איש אחד להעלות קרבנות במספר
רב כזה בעצמו. אבל מתוכן הספור נראה כי
שלמה עמד בעת ההיא בראש הכהנים, ככהן
גדול, וגם ברך את העם כדרך הכהנים על
ירבעם בן נפט, המלך הראשון במלכי ישראל,
שהשתדל לכונן עבודת ה' כדרך וכתבנית
העבודה שבירושלים, נאמר כי עלה על המזבח
להקטיר קטורת (מ"ב יד. 38), אף שגם לו
היו כהנים, אבל כפי הנראה המלך עמד
בראשם. בימי ירבעם השני היה בבית אל הכהן
הראשי אמציה, אבל ה' עומד תחת פקידת
המלך, כי כן נקרא שם המקדש בשם "מקדש
מלך" (עמוס ז. 18). על אדות אהו נאמר
בפירושו: "ויקרב המלך אל המזבח... ויקטר
את עלתו ואת מנחתו ויסך את נסכו ויזרק
את דם השלמים אשר לו על המזבח (מ"ב
טז. 18-12). אולם מהמסופר בדה"ב (כ"ו)
כי עזיהו נצטרע מפני כי העיז להקטיר
קטורת ולעשות העבודה שראויה להעשות אך
בבני אהרן, נראה כי כבר קודם אהו נפרדו
עניני עבודת ה' ממשרת מלך, והעבודה
ועניני הדת נמסרו כבר לכהנים לבדם וגם
המלך בדבר הזה לזר נחשב. אבל כבר הראינו
לדעת בערך דברי הימים (ח"ב) כי
לבעל דה"ו היתה נקודת מבט אחרת בדבר
הכהנים ועבודת ה' מאשר היה לכותב ס'
שמואל ומלכים, ולכן כתב מה שכתב.

איך שיהיה אין כל ספק שהמלכים
הראשונים חשבו את הכהנים אשר בירושלים
לנכנעים תחת ממשלתם ושיש בכחם וגבורתם
להסירם מכהונתם בכל עת ובכל שעה שירצו.
שאל הוציא להורג את כל הכהנים אשר בנוב,
מפני כי לדעתו היו נוטים אחרי דוד ומכל
בית עלי לא נשאר אך אחד והוא אביתר,
אשר נס מהמת שאל ונמלט אל דוד וגם לקח
עמו את האפוד ביחד עם האורים והתומים
(ש"א ט"ז. 16). את אביתר הפקיד דוד לכהן
באהל אשר נטה על הר ציון והקים בו את
ארון ה'. ביחד עם אביתר נזכר גם צדוק
שהפקידו דוד לכהן (ש"ב ח. 17). אגב
אורחא נעיר כי במקום הזה נמצא בספרים

אחדים הגירסא "ואביתר בן אחימלך" כהנים, תחת הכתוב בספרים שלנו "ואחימלך בן אביתר כהנים". וגם בעל דה"א (ט"ו. 11) כותב: "ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים", ולא ככתוב בספרים שלנו, כי צדוק ואחימלך היו הכהנים בימי דוד. ובאמת היה אביתר בנו של אחימלך ולא אביו, ואחימלך כבר נהרג בימי שאול טרם עלה דוד למלוכה (עיין ש"א כ"ב). בניהם של שני הכהנים הגדולים האלה: אחימעץ בן צדוק, ויהונתן בן אביתר היו עומדים לימין אבותיהם צדוק ואביתר, לעזור להם בעת הצורך (ש"ב ט"ו. 27. 36). כפי הנראה היתה משרת אביתר גבוהה ממשרת צדוק. כן משמע מהכתוב (ט"א ב. 35) "ואת צדוק הכהן נתן המלך (שלמה) תחת אביתר". בעת מירדת אדוניהו בדוד אביו היה אביתר עם בנו יונתן נוטים אחרי אדוניהו (ט"א א, 35. 42). במקורת דוד משח צדוק הכהן את שלמה למלך (שם 32) ואביתר נהרג ממשמרתו וישב על שדהו בענתות, כי כן חזקה עליו מצות שלמה (שם ב. 26). ענתות היתה עיר תכהנים ובה ישבה גם משפחת ירמיהו הנביא (ירמיהו א. ו; ל"ב. 6). וקרוב לשער כי ירמיהו היה מבני בניו של אביתר, ובכן היה הנביא הזה מן הכהנים הראשונים, שהצטיינו כבר בהיותם במצרים (עיין למעלה).

בימי הבית הראשון היו הכהנים הגדולים אך מבני צדוק. זאת נדע ברור מדברי יחזקאל כשמוכר את הכהנים הגדולים הוא מכנה אותם בשם "בני צדוק". המבקרים החדשים מטילים ספק ביחוסו של צדוק לדעתם לא היה מן הכהנים הקדמונים שנודעו לכהנים כבר בהיותם במצרים. וראיתם להשערתם זאת הוא שמסופר בש"א (ב) כי איש אלהים בא אל עלי, אשר אבותיו נבחרו כבר בהיותם במצרים לכהני ה', ונבא לו כי יבואו ימים ותסור הכהנה הגדולה מזרעו ותחתם יקים לו ה' כהן נאמן אחר כאשר בלבבו... והוא יתהלך לפני משיחו (המלך) כל הימים". והנבואה הזאת נתקיימה לדעתם בימי שלמה כי אז הוסר אביתר. שהיה מבני

עלי, ממשמרתו, וצדוק בא תחתיו. ועליו כיון הנביא דבריו: "והקימותי לו כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי (שם 35). ובכן מוכיחים המבקרים מזה כי צדוק לא היה מן הכהנים הקדמונים שבית עלי התיחס אליהם, ומעיונים פניהם עוד יותר לשער כי צדוק לא היה מבני אהרן כלל. על השערות חלושות כאלה המה כונים מגדלים הפורחים באויר ומבטלים דברים ברורים בספר דה"א (ו, 0. 35) המבאר יחוסו של צדוק מאלעזר בן אהרן הכהן, והולך וסופר זמונה ומכנה את אבותיו בשמות, וכל זה לדעתם בדה בעל דה"א מלבנו ואך השערותם היא אמיתית. ישפוט הקורא המבין עד כמה צדוק דבריהם! (ועיין עוד דה"א כ"ד. 3).

מה היה גורל של יוצאי חלצי אביתר? המבקרים משערים כי רבים מהם התישבו במלכות עשרת השבטים, ונותנים סמך לדבריהם ממה שמסופר במ"ב (יז. 27) כי מלך אשור צוה להוליך לערי שומרון אחד מהכהנים שהגלו משם שיורו את התושבים החדשים את משפט אלהי הארץ, ויבוא אחד מהכהנים אשר הגלו משומרון... ויהי מורה אותם איך ייראו אה ה'".

בשיב (ב. 26) נזכר עוד כהן אחד שהיה לדוד ומכונה בשם "עירא היאירי". הנה כי כן היה משבט מנשה ואיך זכה לכהונה? אבל יש גורסים עירא, "היתירי", כלומר מעיר "יתירי שהיתה עיר הכהנים (עיין יחושע כ"א 14). (וע"ע יתיר), ובמקום אחר (ש"ב ד. 18) גם בני דוד נקראו כהנים (עיין למעלה). ויש משערים כי בימים הקדמונים היה השם כהן תואר כבוד לז"ע המלך ולבני משפחתו, כאשר היה הדבר הזה נהוג גם בין הצורים והצדונים.

משה ויקרא. אמור מ"ב, י"ב. 11; כב 4. 8. כ"ג. 4.

כבוד הכהן הגדול היה גדול מאד בעיני העם כבר בימים הקדמונים, ודבריו היו נשמעים לכלם בחפץ לבב. כן מבואר הדבר מפעולת יהוידע הכהן, שבתפצו ורצונו הוריד את עתליה המרשעת מכסא מלכותה, והושיב תחתיה את נכדה יואש, וכל העם שמעו לעצתו וכל אשר דרש מהם עשו והסכימו על ידו. (עיין מ"ב י"א וי"ב). אבל לא מצינו כי חוג פעולתו ותפשת גם מחוץ לחומות המקדש, ובפרט בזמן שהעם היו מזבחים בבמות, שאז עוד לא היה המקדש המרכז האחד והראשי לעבודת ה'.

ביחד עם הכהן הראשי שריה נזכר גם צפניה כהן המשנה (מ"ב כ"ה. 18; ירמיה נ"ב. 24). התאר משנה נפגוש עוד פעם במ"ב (כ"ג. 4). במקום הזה נמצא התאר בלשון רבים כהני המשנה שאיננו מוכן היטיב, ולכן הדעת נוסה לגרסת התרגום שמתרגם בלשון יחיד, וכלי ספק היה לפני, כן בספר התנ"ך שלו. כפי הנראה היתה העודת צפניה כהן המשנה הנזכר בירמיה (כ"ב. 25) להיות פקיד בבית ה' על שומרי הכהנים במקדש (טעמפעל פוליציוא), ביחד עם הכהן הראש וכהן המשנה נזכרים בספר מלכים ב. (כ"ה. 18) וירמיהו (נ"ב. 24). עוד שלשה שומרי הסף יש לשער כי המשרה הזאת היתה מהמשרות היותר נכבדות במקדש, ועמדה במדרגה גבוהה ממשרת השוערים, שמספרם היה רב מאד. מחובות הכהנים שומרי הסף היה גם כן לקבץ נדבות מבאי בית ה' למנובת המקדש וקדשיו. ויען כי דבר כזה לא היה יכול להעשות על ידי שלשה אנשים לכן יש לשער כי תחת פקודתם פעלו אנשים אחרים במספר רב, והכהנים שומרי הסף היו אך המפקחים על העבודה הזאת. המשרה הזאת כפי הנראה, היתה נהוגה אך בזמני הבית הראשון ואין זכר לה בימי הבית השני.

מ"ב (י"ט. 2) וגם בישעיה (לז) נזכרים "זקני הכהנים" ומזה נוכל לשער, כי בימי

חזקיהו היו הכהנים נחלקים לחלקים ועד כל מחלקה היה ממונה פקיד מיוחד, והמה היו נקראים "זקני הכהנים".

חכמי העמים מטילים ספק אם היו הלויים לוקחים חלק בעבודת המקדש בימי המלכים. לדעתם היו לבד הכהנים אך פועלים פשוטים שהגבעונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים בבית ה' שהיו עושים עבודות גסות במקדש, וגם "בדי שלמה או נתינים היו עושים מלאכות פחותות בבית המקדש, זולת זה לדעתם לא נמצא בכה"ק כי הלויים גם כן השתתפו ביחד עם הכהנים באיזה עבודה. ומזה שמצינו שכבר בימי דוד בעת מירדת אבשלום נאמר כי צדוק וכל הלויים אתו נושאים ארון ברית ה' (ש"ב ט. 24), וגם לפני הזמן הזה בימי שמואל נזכר כי הלויים הורידו את ארון ה' וגו' (ש"א ו. 15), אין סתירה להשערתם זאת כי הורדת הארון התחשבה תמיד לעבודה היותר חשובה כבר בימי משה.

בספר דברים נקראו במקומות אחדים הכהנים בשם לויים, כמו: כי יפלא ממך דבר למשפט... ובאת אל הכהנים הלויים וגו' (דברים יז. 9); והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת מלפני ה' הלויים (שם 18); וכי יבוא הלוי מאחד שעריך אשר הוא גר שם... ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה' חלק כחלק ואכלו (שם י"ח). בכל המקומות האלו פירשו חז"ל ומפרשי עמנו החולכים בעקבותם, כי הכונה בזה הוא הכהנים משבט לוי. אולם המבארים מחכמי העמים מוכיחים מזה כי הלויים לא היו נבדלים מהכהנים בכל הזכויות שנתן חק לאלה האחרונים, כי כל איש משבט לוי שבא לירושלים מאחת הערים אשר הוא גר שם היתה לו הזכות לשרת בבית המקדש ולעבוד עבודה כאחד הכהנים וליהנות כמוהם מזבחי הקרבנות ומתרובות בני שום הבדל. אבל המעיין בכתובים בכך כפר דברים יראה כי הכונה הנכונה בכל המקומות האלה היא "הכהנים משבט לוי" שהם בני אהרן, ולא

ליום סתם.

המבארים מחכמי העמים מוכיחים מהכתובים בספר דברים, כי הכהנים היו אך בירושלים ולא בשאר מקומות הארץ. ואם תשאל אותם מה יעשו עם הפסוקים בדין עגלה ערופה או בנגע הצרעת הדורשים כי לא יעשה הדבר בלתי על פי הכהנים (עיון דברים כא. 5, כד. 8). דלא אין באפשרות להכהנים היושבים בירושלים לקחת חלק בכל הדברים הנוגעים למשמרתם בכל ערי המדינה; אז למען לצאת מן המבוכה המה יוצרים ובוראים השערה חדשה, כי המקומות האלה לקוחים מספר החוקים אחר, שלפיהו היו הכהנים מפורדים ומפורדים גם בערים רבות אחרות לבד ירושלים. אבל באמת לא נוכל להעלים עין מסתירות אחדות שנמצאו בדבר הזה בין איזה פסוקים בספר דברים, למשל במקום אחד נאמר: בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו... (דברים י' 8), שמוזה נראה כי הכונה בזה על הכהנים כי רק הכהנים היו מצווים לברך את העם. ואיך יאמר אדונתם לשאת את ארון ברית ה'! הלא העבודה הזאת היתה מסורה לבני קהת הלויים? ואם נבאר הפסוק הזה כי שבט לוי נבדל משאר השבטים לעבוד את עבודת ה' במקדש, מהם — לשאת את הארון (הלויים בני קהת) ומהם (בני אהרן הכהנים) לברך את העם, מה נעשה עם הפסוק בפ' וילך: ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' (דברים לא. 8) הנה כי כן הכהנים היו הנושאים את הארון! ולהלן בפסוק כ"ה הוא אומר: ויצו משה את הלויים נושאים ארון ברית ה' בכלל קשה מאד לפשר את הסתירות בפסוקים מענין הזה.

מ צ ב ה כ ה ז נ ה ב ת ק ו פ ת
ה י מ י מ י א ש י ה ו ע ד ג ל ו ת
ה א ר י. לפי המסופר במ"ב (כ"ג), מצא המלך ואשיהו, בבואו לעשות תקונים בעבודת ה', שלשה מינוי כהנים פחוץ לירושלים. המין האחד היו המה הידועים בשם "כפרים",

המה היו עובדי הבעל, לשמש ולירח ולכל צבא השמים; המה היו כהני הבמות שקמרו בערי יהודה ובמטבי ירושלים. אותם השבית מכל וכל. המין השני היה הכהנים שהביא מערי יהודה שעבדו בבמות מגבע עד באר שבע. את הכהנים האלה לא השבית, ואך לא הניחם לעבוד עבודת ה' בבית המקדש אשר בירושלים, "כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם". שלפי הגראה הכונה בזה היא, שהכהנים האלה קבלו את לחם חקם מתרומות ומעשרות מאוצר הכהנים אשר במקדש, ואך מעבודת המזבח הרחיקם. והמין השלישי היה הכהנים מערי יהודה שלא עבדו בבמות, אותם הקריב לעבודת ה' במקדש ביחד עם הכהנים שהיו בירושלים, ובכך קיים מה שכתוב בספר דברים בענין הזה: "וכי יבוא הלוי (שכונתו שם: הכהן משבט לוי) מאחד שעריך אשר הוא גר שם... ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הכהנים" העומדים בבית ה' לעבוד עבודתו. ואשיהו פהר גם כן את ערי שומרון מהבמות, והכהנים שעבדו עליהם שרף ביחד עם מזבחותיהם (שם 20). מהספור הזה יש להוכיח כי עבודת הבמות בערי שומרון היתה מתועבה מאד, והכהנים שלהם היו אנשים משחתי המדות מאד, ולזאת מתח עליהם דין קשה להכחידם מן החיים, מה שלא עשה כן לכהנים שעבדו בבמות בערי יהודה מגבע עד באר שבע, כי אותם הרחיק אך מעבודת ה' אבל הניחם חיים ולא שלל מהם לחם חוקם. הכהנים כפי שהם מתוארים בנבואת יחזקאל. הנביא יחזקאל בציורו על אדות מצב העם בעתיד סדר בפרושרוט עניני חיי העם וביחוד עבודת ה' על ידי הכהנים, וחשב וספר את החקים ואת התורות אשר על פיהם יחיו הכהנים ויעבדו עבודתם בבית ה'. החקים האלה נכתבו ברוח הכהונה לכל משפטיה חקותיה ודקדוקיה, וכפי אשר יזכיר הנביא בפירוש בנבואותיו המה נכתבו למען הכהנים בני צדוק, שאך להם תהיה הזכות לשרת בבית ה' אשר בירושלים, להקריב חלב ודם ואך המה יקרבו אל שלחן ה' לשרתו (יחזקאל מד. 15).

תכן הענינים.

א. הארקאוו.	(1) היש משפט לשון לשפת יהודית?
ל. מארקו.	(2) לנר המערבי (שיר)
א. רובינאוו.	(3) שואל כענין
צה"ר	(4) דברים אחדים ע"ד השתוות בין שפות שונות
א. דובזעו ז.	(5) שימת עין על ספרים חדשים וגם ישנים
דעליטצקי.	(6) השקפות בכתבי הקדש
	(7) זהר תליתאי (פעליטאן)
	(8) בשורת ספר חדש
א. ה. ראזענבערג.	(9) אוצר השמות
א. דינארד.	(10) לקורות ישראל ברוסיא
י. ד. איזענשטיין.	(11) בקורת מס' שבת הוצאת ראדקינזאן
	(12) הודעות.

(13) בולעטין של אגדת אהלי שם נומ' 2.

הערה. — הלקח שהטיף הד"ר בריינין באולם האספה של אגדת אהלי שם בשפת אשכנז יבוא בהעתקה לעברית בחוברת העשירית.

הודעה

הספר אוצר השמות יחל להופיע מעתה בחוברות מיוחדות כל אחת תכיל בקרבה שני באגזן. מחיר כל חוברת 25 סענט. להשיגן אצל המחבר:

A. H. Rosenberg, 52 Canal Street, New York.

שתי חוברות כבר יצאו לאור והחוברת השלישית תופיע בקרוב.

נר המעריבי

מכתב עתי חדשי

יפיץ אור

על חיי היהודים, על היהדות וספרת ישראל

כי אתה תאיר נרי וגוי
(תהלים י"ח כ"ט).

ב ו י ב ו א ו :

(א) שאלות החיים, המקום והזמן בנוגע ליהודים בכלל ואמעריקא בפרט.	(ה) קורות מעשי הצדקה, בתי החסד והמחסה.
(ב) שירים, ספורים, תמונות ומחזות מחיי היהודים פה ובכל ארצות פזוריהם.	(ו) תולדות אנשי המעלה והשם.
(ג) חקירות, בקורת וביאורים בב"ס, בתרגומים, תלמודים ומדרשים.	(ז) מאמרים על דבר החנוכה לבני ישראל.
(ד) מאמרים ופרקים מקורות היהודים.	(ח) בקורת ובשורת ספרים חדשים.

יוצא לאור על ידי

חברה "אהלי שם".

ונערך על ידי

דר' א. מ. ראדין. א. ח. ראזענבערג.

מחירו לשנה במוקדם

באשכנז 12 מארק, בעכטרייך ואונגארן
6 פלארין, בנגליה 14 שוללינג.

בארצות חב"ת 3 דאלאר, ברוסיה 6 רובל,
בצרפת ושירקיי 15 פראנק,

והמחצית לחצי השנה.

שנה ראשונה

חוברת ת-ט

נויארק.

בדפוס א. ח. ראזענבערג 52 קאנאל סטריט.

זמן מלאכותי... האם האדם באדם באדם וכו'...

אדם אדם... כי אין אדם באדם באדם... כי אין אדם באדם באדם...

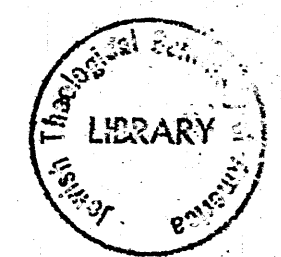
וישראל ותחדתו... שבע ועת כח... הכל הלוי באמנו... בראשית ברא אלהים את השמים... נברא אלא בזכות התורה... התורה החדו דומה לשני שבילין... אדם אדם באדם באדם... כי אין אדם באדם באדם...

אסרה המורה... כי המורה... אסרה המורה...

הוא המה שמכונה היום רמ"ד תרבי"ו הוא המה שמכונה היום רמ"ד תרבי"ו

אשר יתנו לנו רב... ויתן לנו רב... ויתן לנו רב...

כפי שאמרת... ויתן לנו רב... ויתן לנו רב...

I 49